

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורבנית
ג ל ו ר נ ו ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ו ת ה ש ב ו ע
פ ר ו כ י מ ב י ד י ב ח מ ת ל י ב ו ב י צ - ש ב ת ה ע ש ר י מ

דאחחנן (תשכ"א)

פ ר ק י"ב - מ"א

א. לב. כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך
למן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ.

רבנו בחיי על התורה:

בעל דלתי השאלה, שאין לך רשות לשאול "מימים ראשונים אשר היו לפניך" כי
אם מבקשת העולם ואילך, לא קודם לכן, כי זה טעם החקירה הגמנית, שנסור
לשאול ולדבר עליו, 'כענין שאמר: "מה למעלה, מה למטה מה לפניך, מה לאחור".
וכן דרשו בס' וגיגה: (איוב כ' ד') "הזאת ידעת לפני עד, מני שיט אדם
עלי ארץ" - החורה היחה טקודם שנברא העולם, אבל אדם אין לך רשות לדרוש
אולי "מני שיט אדם עלי ארץ."

הסבר במה סוטה רבנו בחיי כאן מטעמו של הכתוב?
מה הגיעו לפרש כך?

ג. לד. או הנסח אלוקים לברוא לקחת לו בני מקרב גוי
במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד וזקה -

ח"א: או נסיון דל עבד ה' לאתגלוא למפרק
ליה עט מגו עט.
ראב"ע: יש אומרים שהוא לשון חול וחלילה, חלילה!
רק לשון קדושה - ד"ה הנסח: כדרך בני אדם,
שיבינו השומעים.
רמב"ן (ל"ג): לא ימחול ולא יאריך והשם לכת על ע"ז
ועל החשחתה בוטל, כי עשה עמנו מה שלא עשה
כן לכל גוי מעולם, וקשמיעין קול אלוקים
מדבר מתוך האש, למען תזיח יראתך על פניכם
ותליחדו אותם ולא תשחיתו, ולקח אתכם לו
גוי מקרב גוי במסות.
בכור שרך ד"ה או הנסח: כל זה חאל, או חשמיע,
או הנסח לקחת: או עשה לשום ארמה אפילו
אחת משתי גדולות שעשה לך.

רש"י ד"ה או הנסח אלוקים:
חבוי עשה נסיון שום אלה לברוא
לקחת לו גוי מקרב גוי.
רש"י ד"ה או הנסח אלוקים:
אין ספק שהוא חוליכדעה
רש"י 'דרמב"ן (חבאור)
ולנביתח דונש בן לברט
במשגרתו על רב סעדיה גאון
הנמצאות בכתב יד.

- 1) הסבר מה הם במופתים של כל אחת משתי התפישות של מלת "אלוהים" במסוקנו?
- 2) מדוע אין כל חלוקה דעות בין הפרשנים ביחס למלת "אלוהים" שבמסוק ל"ג?
- 3) ++ התוכל להביא ראייה מלשון המסוק שאלוהים כאן לשון חול, וכדעת רש"י,
"אין ספק שהוא כדעת רש"י"?
- 4) + או נפרש כדעת ראב"ע ורמב"ן - האין דברי מוס' ס' ז' עומדים בסתירה
למסוקנו?
- 5) + מה ראה רש"י להוציא מלת "נסח" ממטענות הויגילה ולפרשה "עשה נסיון"?

ג. שאלת סבנו

חשונה: ד' ל"ח... לחוריש גדיים גדולים ועצומים ממך מעבור.
ז' א' רבשל גויט רבים מפניך חוחי וחגרטי - גויים
רבים ועצומים ממך.
התוכל להסביר, מה הסבות לשנוי בסדר המליט?

ד. מ"א: אז יבדיל משה

רש"י ד"ה אז יבדיל

נתן לב לחיות חרד לדבר שיבדילם, ואע"פ שאיבן קולטות עד שיבדלו ונתן שבארץ כנען,
אמר משה: "מצות שאפשר לקיימה - אקיימה".

רשב"ם ד"ה אז יבדיל משה:

למה חפסיק דברי משה שחט מחוברים יחד זה אחר זה וכתב זה המעשה ביבתינו?, ולא
למי שחאביר בדבריו עד עכשו, ועתה מתחיל לפרש המצות היאך באר את התורה
הזאת, והוא צריך לומר "שומעים ושומרים נתן לך" (פרק י"ט) "שלש עריט

חבדיל לך בתוך ארצך אשר ה' בותן לך" ואת ירחיב לעתיד לבוא "ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה". ועל שלש הקרים שצות לו הקב"ה ב"אלה מסעי" לעשות בעבר הירדן לא הזכיר שם ולא צוה משה לישראל, לכך כתוב כאן, כי משה חבדילס כבב, ולכך לא צוה לישראל.

ראב"ע ד"ה אז יבדיל משה שלש ערים חמטט ביום שיבדיל משה אלה הערים, אז אמר דברי הברית.

רמב"ן ד"ה אז יבדיל משה שלש ערים ר' אברתם אמר (ומביא פירושו כדלעיל) ואינו נכון, אבל הוא כפסוק. כי משה אסף כל ישראל לבאר לחם החורח ופתח להם בדברי תוכחה, וכאשר אמר בפניהם תוכחותו במה שעשו והאזהרות על יחוד ה' והסלים להם שיטטרו חוקיו, ומצותו למען ייטב להם, אז אמר בטעמו לפניהם: "עתה בקיים המצוה אשר צונו ה', ותחייבה בצר בטוב ורמות גלעד וגולן בבשן ערי מקלט לנוס שמה כל רוצח בטגגה". ואע"פ שאינו קולטות עד שיבדלו אורחם שבארץ כנען, אמר: "מצוה שבאה לידינו בקיים אורח, למען ייטב לנו".

ואחרי כן קרא בקול גדול אל כל ישראל שהיו שם ואמר אליהם: "שמע ישראל את החקים זאת המשפטיט". כי עתה יפתח במצות ובבאור התורה, כאשר פרשתי בתחילת סדר אלה הדברים:

כלי יקר ד"ה אז יבדיל משה שלש ערים: בקטור מסוק זה עם ועבין הקודם יצאו המפרשים ללקוט ולא מצאו באור מספיק ומהו לשון "אז".

ופתח משה אזבך ושמע! מצינו שהאדם מתחיל במצוה אע"פ שאינה יכולה לבוא לידי גמר על ידו, מכל מקום מצוה שבאה לידי חייב לקיימה, כמו שמצינו בדרך שאמר לשלמה בנו (ד"ה א' כ"ב י"ד) "והנה בעניי הכינותי לבית ה' זהב" אע"פ שידע שהוא אינו יכול לגמור המצוה, כי לא תרעם לבנות הבית, מכל מקום התחיל במצוה, שידע באמת שלא תחיה במלואה וטובה, כי אט על ידי בנו. דרך משלו איש זקן חלוטע אילן לאתרוג של מצוה, אע"פ שחרא יודע באמת שלא יוכל לבוא לידי מצוה זו, מכל מקום בניו יכולין לבוא לידי קיומה, וכן בענייגט, רביט ומצואים על זה האופן.

ועל זה באמר במסוק (ה') "ושמרת את חוקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום אשר ייטב לך ולבניך אחריך" רצונו לומר שאם תבוא לידך איזו מצוה וקיימנה היום לאחור, אע"פ שאין טובה בגמר רבואה לאחור, כי אט בזמן שבניך אחריך יגמרו המצוה, מכל מקום תעשה המצוה היום לאחור, בין שייטב לך, ו"ל שבידך לגומרה, בין שייטב לבניך אחריך, כי אין בידך לגומרה! ועל זה אמר "אז יבדיל משה שלש ערים" אע"פ שאינו קולטות עד שיבדלו אורחם של שבארץ, מכל מקום אמר משה: "מצוה שבאה לידי קיימה", וזהו ענין "אז": כשלאחר את ישראל עבין זה במסוק הקודם מיד עשה הוא הליכה למעשה בכירצא בר, כדי שממנו יראו וכן יעשו בכל התורה ומצותיה. ועל זה באמר (ה' ט"ד) "וזאת התורה אשר שמו משה להבי בני ישראל" שיעשו בכירצא בכל מצות התורה.

- ++ (1) האם רצה רש"י לישב אורח קושיה שמקשה הרמב"ם (וכן בעל כלי יקר) אור ראה רש"י קשי אחר במסוקבו?
- (2) מהו הקשי הנוסף על הקשי המוזכר בתחילת דבריו שמיטב הרמב"ם?
- (3) כיצד מיישב הראב"ע את קושיתו רמה שגט מצא הרמב"ן בדבריו?
- (4) מה מקומו והמקידו של פרקנו (פרק ד') בחוך סער דבריו כולו - למי הרמב"ן?
- ++ (5) למה מוסיף הרמב"ן את הטלים המסומנות בקו ("שהיו שט"), מה רצה לתקן ולישב בדח?
- ++ (6) לכאורה אין בעל כלי יקר אומר וליא את אשר כבר הביא רש"י מדברי חז"ל, חסבר מה מוסיף על דבריו במרוש והכחיט. ומה רמז מצא לדבריו במסוק מ'?

ה. מ"א אז יבדיל משה עי' בדברי רש"י בשאלת הקודמת, ותיקו לנסוקנו את המסוקים: שנה טו' א' אז ישיך משה רבי ישראל במד' מ' יג על עי' א' יטעו ועל פי ה' יחזו במד' כא יז אז ישיך ישראל את השירה הזאת שמרואל מ' א' ד' וכן יעשה שבת משבת מלכית מ' ד' ח' ובית בעשה לבת פרעה. תחילת קכ"ו ג' אז יאמר בגרינו תבדיל ה' לעשות עט אלה לאיזה מלשונות עניד שבמסוקים ונ"ל דומה לשון עתיד שבמסוקנו למי פירוש רש"י?